

นิทานปัญญาตนตร ฉบับภาษาไทย

กุสุมา รัชามณี

บัญชีต้นตระกูล¹ : วรรณคดีเอกของอินเดีย

เมื่อเอ่ยชื่อนิทานอีสป นักอ่านเกือบทุกคนรู้จักว่าเป็นนิทานอุทาหรณ์ (fable) ที่มีสัตว์เป็นตัวละคร ผู้แต่งใช้นิทานแสดงข้อสอนใจต่างๆ ในการดำเนินชีวิต เช่น ความสามัคคี ความซื่อสัตย์หรือความพากเพียร เป็นต้น อินเดียมีวรรณคดีที่สำคัญเรื่องหนึ่งมีลักษณะเดียวกับนิทานอีสปของกรีก เรียกกันว่านิทาน**บัญชีต้นตระกูล** เป็นที่รู้จักกันในหมู่นักศึกษาและผู้สนใจในการทวียา (Indology) และคติชนวิทยา (Folklore Study)

ต้นฉบับเดิมของ**บัญชีต้นตระกูล**สูญหายไปแล้ว แต่ก็มีพอจะเรียบเรียงเนื้อเรื่องได้จากหนังสือต่างๆ ที่ถือกำเนิดจาก**บัญชีต้นตระกูล**ฉบับเดิมทั้งในอินเดีย เช่น **บัญชีต้นตระกูล**ฉบับอินเดียได้ และในประเทศอื่นๆ เช่น **บัญชีต้นตระกูล**ฉบับเปอร์เซียและอาหรับ เป็นต้น² ผู้แต่ง**บัญชีต้นตระกูล**นั้นไม่ปรากฏนาม แต่เป็นที่นิยมเรียกกันว่า**บัญชีต้นตระกูล**ของวิษณุกรรมันตามชื่อบันทึกวิษณุกรรมันในนิทานนำเรื่อง (introductory story) ผู้เล่านิทานถวายราชโอรส เวลาที่แต่งก็ไม่ปรากฏ แต่ที่แน่นอน

คือในคริสต์ศตวรรษที่ 6 **บัญชีต้นตระกูล**เป็นที่รู้จักนอกประเทศอินเดียแล้ว ดังที่ปรากฏว่าสมัยพระเจ้ากิสระ อนุชัรวาน (ค.ศ. 581-579) แห่งเปอร์เซีย ปราชญ์ผู้หนึ่งแปล**บัญชีต้นตระกูล** จากภาษาสันสกฤตเป็นภาษาปะฮฺลาวี (ภาษาเปอร์เซียสมัยกลาง)³

นอกจากชื่อ**บัญชีต้นตระกูล**ซึ่งหมายถึงหนังสือที่แบ่งเป็น 5 ภาค (ว่าด้วยศาสตร์ทั้ง 5)⁴ ยังมีชื่อที่เพี้ยนไปใช้เรียก**บัญชีต้นตระกูล**ฉบับอื่นๆ ที่มีกำเนิดจาก**บัญชีต้นตระกูล**ฉบับเดิม เป็นต้นว่า **ต้นตระกูลชาโยกา** (ตุนตุร+อาชโยกา), **บัญชีจาขยานะ** (ปญจ+อาชขยาน), **บัญชีโจปาขยานะ** (ปญจ+อุปาขยาน), **ต้นไตรปาขยานะ** (ตุนตุร+อุปาขยาน)⁵

ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 11 **บัญชีต้นตระกูล**ก็ได้แพร่หลายไปทั่วยุโรป มีฉบับแปลภาษาต่างๆ ได้แก่ กรีก ละติน สเปน อิตาลี เยอรมัน อังกฤษ เป็นต้น นอกจากแปลแล้วยังมีผู้ดัดแปลง แต่งเติม ตัดตอน หรือนำโครงเรื่องมาแต่งใหม่ บ้างก็แต่งเป็นร้อยกรองแล้วมีผู้นำบทร้อยกรองนั้นมาแต่งเป็นร้อยแก้วอีกที ที่เป็นภาษาถิ่นก็มี และยังมีผู้แปลฉบับภาษาถิ่นนั้นกลับเป็นสันสกฤตอีก **บัญชี**

ต้นตระกูลจึงปรากฏในภาษาต่างๆ ถึง 50 ภาษารวมทั้งสิ้นกว่า 200 ฉบับ⁶ นับได้ว่าเป็นวรรณคดีที่เป็นที่รู้จักและนิยมแพร่หลายมาก นิทานอุทานหรือหลายเรื่องในปัญญาตนตระกลายเป็นนิทานชาวบ้านที่เล่ากันติดปากชาวอินเดียในปัจจุบัน⁷

ลักษณะของปัญญาตนตระ

ปัญญาตนตระ เริ่มด้วยนิทานนำเรื่องหรือกล่าวถึงพระเจ้าอมรศักดิ์ผู้ทรงวิฤกที่โอรสทั้งสามไม่ทรงใฝ่พระทัยในการศึกษาเล่าเรียน พระองค์จึงทรงมอบให้อยู่ในความดูแลของบัณฑิตวิษณุศรมัน วิษณุศรมันเล่านิทานถวายราชโอรสรวม 5 เรื่องว่าด้วย

ก) การแตกมิตร (เรื่องของวัวกับราชสีห์)

ข) การผูกมิตร (เรื่องของนกพิราบกา หนู เต่า และกวาง)

ค) สงครามและความสงบ (เรื่องของกากับนกเค้าแมว)

ง) การสูญเสีย (เรื่องของลิงกับจระเข้)

จ) การขาดความยั้งคิด (เรื่องของพราหมณ์กับพัวพอน)

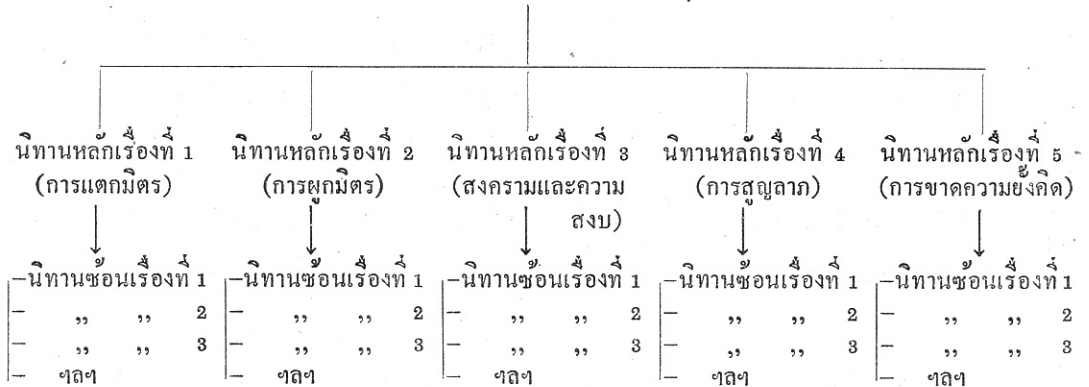
นิทานแต่ละเรื่องเป็นนิทานหลัก (frame story) ซึ่งมีนิทานซ้อน (emboxed story) อยู่

อย่างน้อยหนึ่งเรื่อง นิทานซ้อนเหล่านี้เป็นนิทานอุทานหรือ มีชื่อในภาษาสันสกฤตว่า นิทรุศน (example, illustration)⁸ เป็นเรื่องที่ตัวละครตัวหนึ่งในนิทานหลักเล่าให้ตัวละครอื่นฟังเป็นอุทานหรือ เพื่อสนับสนุนความคิดเห็นของตนหรือคัดค้านความคิดเห็นของผู้อื่น ตัวอย่างเช่น ในนิทานหลักเรื่องแรกคือเรื่องการแตกมิตร กล่าวถึงวัวตัวหนึ่งเจ้าของเทียมเกวียนไปค้าขาย วัวล้มลงขาหัก เจ้าของจึงลงมือไขว้ในป่า เมื่อวัวหายเป็นปกติก็ส่งเสียงร้องก้องป่า ทำให้ราชสีห์เจ้าป่าตกใจกลัว สุนัขจึงจอกตัวหนึ่งที่เป็นบริวารของราชสีห์จะเข้าไปถามเหตุ แต่เพื่อนสุนัขจกอีกตัวหนึ่งปรามว่าไม่ควรยุ่งเกี่ยวกับกับกิจของผู้อื่น หากไม่จะเป็นคังลิงในนิทานเรื่องลิงถอดลิ้ม แล้วสุนัขจกก็ชักนิทานอุทานหรือว่า ลิงตัวหนึ่งเห็นช่างไม้เอาลิ้มสอดทั้งไว้ในท่อนไม้ ก็ขึ้นไปนั่งบนท่อนไม้แล้วดึงลิ้มออก จึงถูกท่อนไม้หนีบตาย

ต่อมาเมื่อวัวและราชสีห์เป็นมิตรกัน สุนัขจึงจกเห็นว่าราชสีห์จะหนีไปกินหญ้าเช่นเดียวกับวัว พวกตนจะเสียผลประโยชน์ จึงชักนิทานอุทานหรือมาเล่าให้วัวฟังบ้าง ราชสีห์ฟังบ้าง จนในที่สุดทั้งสองเข้าใจผิดและสู้กันเอง

โครงสร้างของนิทานปัญญาตนตระจึงอาจวาดได้ดังนี้ :

นิทานนำเรื่อง (วิญญูศรมันกับราชโอรส)

ทั้งนิทานนำเรื่อง นิทานหลัก และนิทานซ้อน เป็นร้อยแก้วแบบบรรยายโวหาร แต่คติธรรมของนิทานแต่ละเรื่องสรุปไว้เป็นโคลง ก่อนจะเล่านิทานซ้อนตัวละครผู้เล่าจะร้อยโคลงเป็นบทนำเรื่อง (promythium) และตอนท้ายเรื่องก็ร้อยโคลงนั้นเป็นการสรุปเรื่อง (epimythium) อีกทีหนึ่ง

ต้นไตรปาชยานะ : บัญญัตินระฉบับอินเดียใต้

จากการศึกษาตำนานภาษาและเนื้อเรื่องของบัญญัตินระฉบับต่างๆ ศาสตราจารย์ F. Edgerton แบ่งบัญญัตินระออกเป็น 4 กระแส ได้แก่ พุทธักถา ตันตราขยิกะ (ตันตราขยิกาก็เรียก) ฉบับปะชูลาวิ และฉบับอินเดียใต้

กระแสที่สี่คือฉบับอินเดียใต้ เป็นต้นกำเนิดของบัญญัตินระหลายฉบับ ได้แก่ หิโตปเทศ และต้นไตรปาชยานะ เป็นต้น ทั้งหิโตปเทศและต้นไตรปาชยานะเป็นงานที่เรียบเรียงและแต่งเติมขึ้นใหม่ แต่มีลักษณะ

ต่างกันเองคือ ผู้แต่งหิโตปเทศเน้นหลักธรรมในนิทาน ส่วนผู้แต่งต้นไตรปาชยานะมุ่งให้ความเพลิดเพลินเป็นเบื้องแรก¹⁰

ต้นไตรปาชยานะนี้เองที่เป็นต้นกำเนิดของบัญญัตินระฉบับภาษาทมิฬ (เรียกตามชื่อนางเอกว่านิทานนางตันตริ) ฉบับภาษาชาว (นิทานนางตันตริ) ฉบับภาษาลาว (นิทานนางตันไต) และฉบับภาษาไทย (นิทานนางตันไตร)

ในปี ค.ศ. 1914 ศาสตราจารย์ J. Hertel ตั้งข้อสังเกตว่า นิทานนางตันตริของชาว นิทานนางตันไตของลาว และนิทานนางตันไตรของไทย มีกำเนิดมาจากบัญญัติ

ตระฉบับหนึ่ง แต่ยังไม่อาจจะระบุได้ว่าเป็นฉบับใด จนกระทั่งปี ค.ศ. 1975 ศาสตราจารย์ G.T. Artola จึงเป็นผู้พบว่า บัญญัติตระฉบับนั้นคือ **ตันโตรปาชยานะ** และยังได้พบฉบับภาษาทมิฬซึ่งกล่าวถึงข้างต้น ¹¹ นทวย

ลักษณะของตันโตรปาชยานะ

เป็นที่น่าเสียดายที่ปัจจุบันนี้มีต้นฉบับสันสกฤตของตันโตรปาชยานะอยู่เพียงฉบับเดียวคือ ฉบับโบราณของหอสมุดมหาวิทยาลัย Kerala ค.ศ. 1701 (พิมพ์เป็นครั้งแรกเมื่อ 1938 ในชุด Trivandrum Sanskrit Series) พิจารณาจากอายุของนิทานนางตันตริของชาว (ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 11) เป็นที่น่าเชื่อว่าจะต้องมีต้นฉบับสันสกฤตที่เก่ากว่า¹² ซึ่งเป็นต้นเก่าของทั้งฉบับสันสกฤตปัจจุบัน และฉบับภาษาทมิฬ, ชาว, ลาวและไทย¹³ Artola ตั้งข้อสังเกตว่า ลักษณะต้นฉบับโบราณของฉบับสันสกฤตปัจจุบัน แสดงว่าความขัดแย้งขาดหายไป เข้าใจว่าเป็นนิทานนำเรื่องที่ปรากฏในฉบับอื่นๆ นั้นเอง¹⁴ นิทานนำเรื่องในตันโตรปาชยานะนี้ ต่างจากบัญญัติตระของวิษณุศรมัน กล่าวคือ เป็นเรื่องที่มีเค้าโครงนิทานนำเรื่องในนิทานอาหรับราตรี กล่าวถึงพระราชผู้ทรงมีบัญชาให้อำมาตย์ผู้หนึ่งจัด

หานางมาถวายคืนละคน ครั้นรุ่งเช้าก็ให้ประหารนางเสีย วิชาของอำมาตย์ (ซึ่งต่อไปนี้จะเรียกนางตันโตรายตามฉบับไทย) อาสาเข้าเฝ้าเพื่อเล่นนิทานถวาย แสดงให้เห็นว่าผู้แต่งตันโตรปาชยานะนั้นต้องการเน้นความสนุกสนานของนิทาน จึงผูกเรื่องให้พระราชาทรงพอพระทัย จนทรงเลื่อนกำหนดการประหารนาง ส่วนในบัญญัติตระแม่บทนั้น ผู้แต่งเน้นหลักธรรมในนิทาน จึงผูกเรื่องให้ราชโอรสได้บทเรียนจากนิทานทั้งหลาย

จากการศึกษาเปรียบเทียบนิทานตันโตรปาชยานะทั้ง 5 ฉบับ¹⁴ ผู้เขียนพอสรุปได้ว่า นิทานที่นางตันโตรายเล่าทั้งหมดมี 4 เรื่องคือ นนทกปกรณัม (นนทกเป็นชื่อวัวที่เป็นตัวเอกในเรื่อง สันสกฤตใช้ นนทก), ปักษีปกรณัม, มณฑุกปกรณัม (มณฑุก-กบ), และปีศาจปกรณัม นนทกปกรณัมมีเนื้อเรื่องเหมือนตันตระที่ 1 (การแตกมิตร) ในบัญญัติตระของวิษณุศรมัน กล่าวถึงวันนั้นทกะ (ในบัญญัติตระ วัวสัญลักษณ์เป็นตัวแทนของเรื่อง มีเพื่อนชื่อวันทกะ) เป็นมิตรกับราชสีห์จันทปิงคละ ภายหลังถูกจิ้งจอกคัมพระ (ทมนกกับกรกฎะในบัญญัติตระ) ยุให้ฆ่ากันเอง นิทานอุทาหรณ์ซึ่งเป็นนิทานซ้อนในปกรณัมนี้มี 20 เรื่อง ปกรณัมที่ 2 ได้เค้าเรื่องจากนิทานซ้อนเรื่องที่ 2 (นกเล็กนาย)

ในต้นตระกูลที่ 3 (สงครามและความสงบ) ใน บัญญัติตระกูล แต่มีการแต่งเติมด้วยการแทรก นิทานซ้อนเข้าไว้ถึง 81 เรื่อง กล่าวถึงนกทั้งหลายมาชุมนุมกันดูเทวดา และอสูรกวรน้ำอมฤต เมื่อเห็นความพร้อมเพรียงในการทำ งานครั้งนั้น นกจึงคิดจะเลือกนายเพื่อปกครอง ตน ต่างผลัดกันเล่านิทานอาหารค่ำ เพื่อสนับ สนุนหรือคัดค้านข้อเสนอที่จะเลือกนกบางตัว ขึ้นเป็นนาย ตกเถียงกันไม่เป็นที่ตกลง จึงไป เชิญพญาครุฑมาปกครอง ปกรณ์ต่อมาได้ เล่าเรื่องมาจากนิทานซ้อนเรื่องที่ 10 (กบหลง กลาง) ในต้นตระกูลที่ 3 ในบัญญัติตระกูล กล่าวถึง งูตัวหนึ่งออกอาหารมานาน จึงออกอุบายจะกิน กบ งูอ้อนวอนขอให้กบให้ตนอาศัยอยู่ในสระ ด้วย กบทั้งหลายปรึกษากันไม่เป็นที่ตกลง ใน ที่สุดท้ายกบตัวที่เป็นนายใจอ่อนยอมให้งูลงไป ใน สระ งูปล่อยให้กบขึ้นหลังเล่น แต่ไม่นานก็จับ กบกินหมด นิทานซ้อนในปกรณ์นี้มีปรากฏ ในฉบับสันสกฤตเพียง 7 เรื่อง

ปกรณ์สุดท้ายคือปิศาจปกรณ์ ฉบับ สันสกฤตไม่มีปกรณ์นี้ เข้าใจว่าคงขาดหายไปเช่นเดียวกับนิทานนำเรื่อง ฉบับทมิฬและ ชาวทิเบตหายไปเหมือนกัน แต่มีกล่าวไว้ใน ต้นฉบับว่านางตันไตรยเล่าเรื่องปิศาจปกรณ์ ด้วย¹⁵ ข้อที่น่าสนใจอย่างยิ่งคือปิศาจปกรณ์ ในฉบับลาวและไทยต่างกันเป็นคนละเรื่อง

กล่าวคือ ฉบับลาวเป็นเรื่องปิศาจเลือกนายทำ นองเดียวกับปกรณ์นี้ แต่ฉบับไทยเป็น เรื่องการแต่งงานระหว่างปิศาจกับมนุษย์ ทั้ง สองฉบับมีนิทานซ้อนตรงกันเพียงเรื่องเดียว คือเรื่องทำวอาครถูกเนรเทศ เป็นเรื่องที่ 18 ในฉบับไทย และเรื่องที่ 6 ในฉบับลาว และ ยังปรากฏในบัญญัติตระกูลของปกรณ์ท้ายๆ เป็นเรื่องที่ 11 ในต้นตระกูลที่ 2¹⁶

ในฉบับสันสกฤต ตอนท้ายนิทานเกือบ ทุกเรื่องกล่าวถึงบุคคลผู้หนึ่งชื่อวสุภาค เป็นผู้ ร่ายโคลกเป็นบทสรุปนิทาน วสุภาคยังปรากฏ ในบัญญัติตระกูลภาษาอื่นๆ (อินเดียใต้) ฉบับ หนึ่ง เป็นชื่อบัณฑิตผู้เล่านิทานถวายราชโอรส ในนิทานนำเรื่อง แทนวิษณุศรมันในบัญญัติ ตระฉบับอื่น ผู้ศึกษาบัญญัติตระกูลบางท่าน จึงเรียกบัญญัติตระกูลฉบับที่มีชื่อวสุภาคว่าบัญญัติ ตระของวสุภาค เพื่อให้แตกต่างจากบัญญัติ ตระของวิษณุศรมันที่กล่าวถึงข้างต้น¹⁷

นิทานบัญญัติตระกูลฉบับภาษาไทย

นิทานบัญญัติตระกูลฉบับภาษาไทยมีมา ช้านานแล้ว แต่เนื่องจากถูกจัดพิมพ์รวมไว้ กับนิทานอิหร่านราชธรรม และใช้ชื่อว่า นิทานอิหร่านราชธรรม (ประชุมปกรณ์)¹⁸ เราจึงได้ยินกันแต่ชื่อ นิทานอิหร่านราชธรรม อันที่จริงนิทานอิหร่านราชธรรมเป็นเพียง

ปกรณ์หนึ่งในหนังสือเล่มนั้นเท่านั้นเอง ปกรณ์อื่นๆ ได้แก่ 2) บัณฑิตปกรณ์ 3) ปิศาจปกรณ์ 4) เวตาลปกรณ์ 5) นนทปกรณ์ และ 6) หิโตปเทศวัตถุปกรณ์ (เรียงลำดับปกรณ์ตามฉบับพิมพ์ที่อ้างถึงแล้ว) ชื่อที่ควรจะใช้เรียกหนังสือนี้จึงควรจะเป็นชื่อ *ประชุมปกรณ์* มากกว่า ถ้าแบ่งตามที่มาของปกรณ์ต่างๆ ในหนังสือนี้แล้วจะเห็นว่ามีวรรณคดีอยู่ 4 เรื่องใน *ประชุมปกรณ์* นี้ ได้แก่

1) นิทานอิหร่านราชธรรม เดิมเรียกว่า นิทานสิบสองเหลี่ยม มีเค้าเรื่องแบบนิทานเปอร์เซีย

2) นิทานนางตันไทรย มีที่มาคือ ตันไทรปาชาชนะ ได้แก่ปกรณ์ที่ 5, 2 และ 3 (เรียงลำดับใหม่ตามฉบับสันสกฤต)

3) เวตาลปกรณ์ มีที่มาคือเวตาลปัญญาวิมคติ

4) หิโตปเทศวัตถุปกรณ์ มีที่มาคือหิโตปเทศ

ปกรณ์ทั้ง 3 คือ นนทปกรณ์ บัณฑิตปกรณ์ และปิศาจปกรณ์นั้น เป็นที่เข้าใจมาแต่เดิมแต่เพียงว่ามีที่มา คือ บัญญัตินิตระ มีต้นฉบับอยู่ในหอสมุดตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ในปี พ.ศ. 2412 (รัชกาลที่ 5) กรมหมื่นอักษรสาสนโสภณ อธิบดีกรมพระอาลักษณ์ ได้ทรงจัดพิมพ์ขึ้นเป็นครั้งแรก¹⁹ ต่อมา มีการ

จัดพิมพ์แต่ละปกรณ์เป็นที่ระลึกในงานศพ (นนทปกรณ์ พ.ศ. 2469, บัณฑิตปกรณ์ พ.ศ. 2467 และปิศาจปกรณ์ พ.ศ. 2467) ในปี พ.ศ. 2504 สำนักพิมพ์คลังวิทยาจึงรวมพิมพ์ปกรณ์ทั้ง 3 ไว้กับปกรณ์อื่นๆ ดังกล่าว ภายหลัง (2505-2506) เมื่อคุรุสภาพิมพ์ประชุมปกรณ์นี้อีกครั้ง โดยแยกเป็น 2 เล่มก็ยังคงใช้ชื่อเดิมว่านิทานอิหร่านราชธรรมอยู่ แม้กระทั่งบัดนี้นิทานนางตันไทรยฉบับภาษาไทยจึงยังไม่มีโอกาสปรากฏเป็นรูปเล่มที่ใช้ชื่อของตนเองเลย

ปัจจุบันมีต้นฉบับนิทานนางตันไทรยอยู่ในหอสมุดแห่งชาติ รวม 20 เล่มสมุดไทย เป็นนนทปกรณ์ 9 เล่ม บัณฑิตปกรณ์ 5 เล่ม และปิศาจปกรณ์ 6 เล่ม ความสั้นยาวของแต่ละเล่มต่างกัน และลำดับเรื่องไม่ติดต่อกัน ตัวอย่างเช่น นนทปกรณ์เล่มที่ 1 (ลำดับเล่มนี้ผู้เขียนกำหนดเอง) จบเพียงนิทานซ้อนเรื่องที่ 19 เล่มที่ 2 จบเพียงตอนกลางนิทานซ้อนเรื่องที่ 9 เล่มที่ 6 เริ่มตั้งแต่นิทานซ้อนเรื่องที่ 11 จนถึงเรื่องที่ 14 เล่มที่ 7 เริ่มตั้งแต่นิทานซ้อนเรื่องที่ 16 จนถึงเรื่องที่ 17 ส่วนเล่มที่ 3 และ 9 เริ่มตั้งแต่นิทานซ้อนเรื่องที่ 39 ถึงเรื่องที่ 48 ดังนั้นเป็นต้น ก็นับเป็นครั้งแรกที่ข้อสังเกตว่าในการจัดพิมพ์นิทานนางตันไทรยขึ้นเป็นครั้งแรก คงจะใช้ต้นฉบับอื่นที่นอกเหนือไปจากสมุดไทยที่มีอยู่ในหอ

สมุทแห่งชาติ²⁰

ไทยรับนิทานนางตันไทรมาอย่างไรและเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด มีผู้สันนิษฐานว่าคงได้รับผ่านเมืองเชียงใหม่ (อันเป็นแหล่งกำเนิดนิทานปัญญาสชาดก) ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งเป็นระยะเดียวกับที่เราได้นิทานอิหร่านราชธรรมจากเปอร์เซีย²¹

ข้อที่น่าสนใจอย่างหนึ่งก็คือ นิทานนางตันไทรในระยะแรกที่ไทยได้รับมาคงจะมีลักษณะเหมือนนิทานนางตันไธของลาว กล่าวคือ ใกล้เคียงกับฉบับสันสกฤตอย่างเห็นได้ชัด²² เนื้อหาและจำนวนนิทาน แต่ต่อมาได้มีการต่อเติม จัดแปลงโดยผู้เล่า และ/หรือผู้คัดลอก ให้ตรงกับค่านิยมของคนไทยบ้าง ตามใจชอบของตนเองบ้าง การดัดแปลงแต่งเติม เช่นนี้ปรากฏในงานเรื่องอื่นเช่นกัน ได้แก่ เวตาลปกรณ์ ซึ่งตรงกับฉบับสันสกฤตเพียงนิทานหลักกับนิทานซ้อนเรื่องเดียวเท่านั้น นิทานซ้อนอีก 11 เรื่อง ล้วนต่างไปจากของเดิม หิโตปเทศวัตถุปกรณ์ก็เช่นกัน มีนิทานหลักกับนิทานซ้อน 6 เรื่องที่เหมือนฉบับสันสกฤต อีก 10 เรื่อง ผิดจากเดิม

ต้นฉบับนิทานนางตันไทรปรากฏเพียง 3 ปกรณ์ เข้าใจว่าเดิมคงมีทั้ง 4 ปกรณ์ เหมือนฉบับอื่น ๆ ดังกล่าวแล้วข้างต้น เห็นได้จากตอนที่นางตันไทรทูลพระราชาวา

อันสมเด็จพระบรมกษัตริย์เจ้าในโบราณจาริตไชรั ย่อมทรงสมาคมโดยนิมรชาศตวรรษให้จิระเจริญสุขสวัสดิ์แก่โลกทั้งหลาย และมีนิยายอันเป็นประโยชน์ได้ 360 ประการ ก็อนนทุกปกรณ์ 90 นิยาย คุมควบเข้าทั้งสี่ นิยมเป็นนิยาย 360 ล้วนประกอบโคลกอันไพเราะยิ่งนัก พระองค์จึงประพศุติอย่าให้ขาด²³

จำนวนนิยายที่นางตันไทรเล่านี้ปรากฏในฉบับพิมพ์และชาวเข่นกันว่ามีปกรณ์ละ 90 เรื่อง รวมทั้ง 4 ปกรณ์ได้ 360 เรื่อง²³

นทุกปกรณ์ฉบับไทยแบ่งได้เป็น 2 ตอน ตอนที่หนึ่งคือนิทานนำเรื่อง ซึ่งมีเนื้อเรื่องเหมือนฉบับพิมพ์ ๗ และลาว แต่ต่างตรงที่มีนิทานซ้อนแทรกอยู่ในนิทานนำเรื่องถึง 19 เรื่อง เมื่อพระเจ้าไอสุริยพาหุทรงมีบัญชาให้หานางมาคืนละคน วิจิตรพิจารณาหมั้นตรัสจัดเข้ามาถวายได้ 159 คน แล้วก็มิอาจหานางจากที่ใดได้อีก นางตันไทรเห็นบิดาเป็นทุกข์ จึงอาสาเข้าเฝ้าพระราชาเพื่อให้บิดาเห็นว่านางมีความสามารถช่วยบิดาได้ นางตันไทรจึงซักนิทานอุทาหรณ์มาอ้างรวม 8 เรื่อง เมื่อเข้าไปในวังแล้วนางตันไทรเล่านิทานให้หม่อมหลวงหลานรียของพระราชาฟัง พระราชาซึ่งประทับอยู่ที่นั่นทรงพอพระทัยนิทานที่นางเล่า จึงให้จัดการประหารนางใน

วันรุ่งขึ้นตังเคย

ตอนที่สองคือเรื่องวันนทุก เป็นนิทานเรื่องหนึ่งที่นางตันไครยเล่า กล่าวถึงนทุกกับสญูซซังซึ่งเป็นวัวเทียมเกวียนของเศรษฐีผู้หนึ่ง ทั้งสองหารู้กันว่าจะหนีเป็นอิสระหรือจะอยู่รับใช้นายต่อไป ต่างผลัดกันเล่านิทานอุทาหรณ์เพื่อสนับสนุนความเห็นของตน รวมนิทาน 11 เรื่อง เมื่อนนทุกถูกทิ้งไว้ในป่า ได้พบกับราชสีห์จันทสิงหาราช (จันทปึงกละในฉบับสันสกฤต) และเป็นมิตรกัน จึงจอกสังวทันต์ (ศัมพระในฉบับสันสกฤต) และวายุภักษ์³⁵ ยุงให้จันทสิงหาราชผัดใจกับนนทุก ในตอนนี้มีนิทานอุทาหรณ์รวม 16 เรื่อง เมื่อสังวทันต์ไปหานนทุกเพื่อเตือนให้ระวังตัว นนทุกกล่าวว่าตนปล่อยให้ไปตามชะตากรรม ต่างก็โต้แย้งกันว่าเมื่อถึงที่ตายจะหนีตายได้หรือไม่ นิทานอุทาหรณ์ที่ชักมาเล่ามี 6 เรื่อง

นิทานซ้อนในนนทุกปกรณัมทั้ง 2 ตอนนี้ ตรงกับฉบับสันสกฤตและลาว 16 เรื่อง (นนทุกปกรณัมสันสกฤตและลาวมีนิทานซ้อน 20 เรื่อง, เรื่องหนึ่งปรากฏอยู่ในปักษีปกรณัมฉบับไทย ส่วนอีก 3 เรื่องไม่มีในฉบับไทย) นอกนั้นเป็นเรื่องที่ได้จากปักษีปกรณัมฉบับสันสกฤต 4 เรื่อง และจากมณีทุกปกรณัมฉบับสันสกฤต 1 เรื่อง เรื่องที่ได้จากนิทานปัญญาสาตก ได้แก่ เรื่องโอรสพระเจ้ากรุง

มัทราส (11)²⁶ ซึ่งมีนิทานซ้อนอยู่อีก 4 เรื่อง (12-15) ได้เค้าเรื่องจากสรรพสิทธิชาตก (เรื่องที่ 40 ในปัญญาสาตก) รวมกับเรื่องสรรพสาตก (เรื่องที่ 4 ในปัญญาสาตกภาคผนวก) อีกเรื่องหนึ่งคือสุบินกุมาร (17) ได้เค้าเรื่องจากสุบินชาตก (เรื่องที่ 7 ในปัญญาสาตกภาคผนวก) เรื่องบุตรีขุนเมือง (3) กับวิปักษะพราหมณ์ (4) ตรงกับนิทานธรรมศาสตร์ของลาว, เขมรและพม่า²⁷ ที่น่าสนใจอีกเรื่องหนึ่งคือเรื่องนางศรีบิดา (1) ซึ่งตรงกับนิทานเปอร์เซียเรื่องเด็กชาย 5 ขวบกับกระเป๋าสเงินที่ถูกขโมย (The Stolen Purse and the Child of Five Years) ในหนังสือเรื่อง Sinbād Nāmāh²⁸ นิทานเรื่องนี้อาจจะเข้ามาในไทยพร้อม ๆ กับนิทานสิบสองเหลื่อมของเปอร์เซียก็เป็นได้

ปักษีปกรณัม มีต้นฉบับสมุดไทยทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง ฉบับร้อยแก้วที่พิมพ์รวมกับปกรณัมอื่น ๆ มีนิทานซ้อน 24 เรื่อง ฉบับร้อยกรองแปลเป็นภาษาอังกฤษโดย Josiah Crosby มีนิทานเพิ่มอีกหนึ่งเรื่อง²⁹ เรื่องที่ตรงกับฉบับสันสกฤตและลาวมีเพียง 3 เรื่อง คือ ตังแร้งเป็นพญา (12) แมวจำศีล (13) และทำชอบเป็นผิด (14) ส่วนเรื่องนกไล่กับช้าง (20) อยู่ในนนทุกปกรณัมฉบับสันสกฤตและลาว

ปักษีปกรณัม มีนิทานซ้อน 31 เรื่อง

ตรงกับฉบับลาวเพียงเรื่องเดียว ส่วนมณฑลทุก
 ปรกรณ์ไม่มีในฉบับไทย แต่นิทานซ้อนซึ่ง
 พบในมณฑลทุกปรกรณ์ฉบับสันสกฤตและลาว
 ไม่ปรากฏในปีศาจปรกรณ์ของไทยเรื่องหนึ่ง
 คือ นางกนิรสารอกไขให้ผัว (7) และนนทุก
 ปรกรณ์ของไทยอีกหนึ่งเรื่องคือ สุนัขจิ้งจอก
 แทะสายหน้าไม้ (35) นอกจากนี้ยังมีนิทาน
 ซ้อนที่ปรากฏซ้ำกันในนนทุกปรกรณ์กับปักซี
 ปรกรณ์ของไทยอีก 3 เรื่องคือ มาณพลเลี้ยง
 พังพอน (นนทก. 8, ในปักซี. 17 ใช้ชื่อ
 เรื่องทำผิดเป็นชอบ) นกกาขะนตกฟองที่
 หาดทราย (นนทก. 24, ปักซี 19) หงส์หาม
 เต่า (นนทก. 37, ปักซี. 2)

นอกจากฉบับพิมพ์ภาษาไทยแล้ว นิทาน
 นางตันไทรยังปรากฏในภาษาต่างประเทศ
 และเป็นที่น่าสนใจของชาวตะวันตกมากพอประ-
 มาณอีกด้วย บาทหลวง Jean Pallegoix เป็น
 คนแรกที่กล่าวถึงนิทานนางตันไทร ในตำรา
 ชื่อ *Grammatica Linguae Thai* (พ.ศ. 2393)
 ของท่านมีรายชื่อหนังสือประเภทที่ไม่เป็น
 เรื่องเกี่ยวกับศาสนารวม 143 เรื่อง มีปรกร-
 ณ์ทั้ง 3 ในนิทานนางตันไทรรวมอยู่ด้วย
 ในปี พ.ศ. 2406 Adolf Bastian นำต้นฉบับ
 ปีศาจปรกรณ์และบทแปลปักซีปรกรณ์กับ
 นิทานสิบสองเหลี่ยมไปยังเยอรมนี⁸⁰ ในปี
 พ.ศ. 2437 F.W.K. Müller แปลปีศาจ
 ปรกรณ์เป็นภาษาเยอรมันจากต้นฉบับที่ได้

จาก Bastian แต่แปลไว้ถึงเพียงนิทานซ้อน
 เรื่องที่ 6 เท่านั้น⁸¹

ในปี พ.ศ. 2515 - 2516 วารสาร
Siam Repository ลงพิมพ์บทแปลย่อของ
 ปีศาจปรกรณ์และนนทุกปรกรณ์เป็นภาษา
 อังกฤษ ไม่ปรากฏชื่อผู้แปล⁸² นนทุกปร
 ณ์มีบทแปลอีกฉบับเป็นภาษาฝรั่งเศสโดย
 Edouard Lorgeou ในปี พ.ศ. 2470⁸³ ส่วน
 ปักซีปรกรณ์ มีบทแปลเป็นภาษาอังกฤษโดย
 Crosby และปีศาจปรกรณ์มีบทแปลย่ออีก
 ฉบับเป็นภาษาอังกฤษโดย Ginsburg⁸⁴

ต้นไตรพาขยานะ ฉบับสันสกฤตนั้น ผู้
 แต่งประสงค์จะให้แตกต่างจาก *ปัญจตันตระ*
 แม่บททั้งด้านเนื้อหาและภาษา กล่าวคือมุ่ง
 ให้ความเพลิดเพลินจากเรื่องราวในนิทานกับ
 ความไพเราะของสำนวนโวหารเป็นเบื้องต้น
 และมุ่งให้คติธรรมเป็นเบื้องหลัง ดังจะเห็น
 ได้จากการตัดทอนโคลกที่แสดงคติธรรมออก
 ไปเป็นส่วนใหญ่ กับการดัดแปลงแต่งเติม
 เนื้อเรื่องนิทานให้สนุกสนานชวนติดตามมาก
 ขึ้น⁸⁵ นอกจากนั้นยังใช้สำนวนโวหารอย่าง
 วิจิตรบรรจงทำนองเดียวกับคำประพันธ์ประ
 เภทกาพย์ (กาพย์) เรื่องเอกๆ เช่น *ทศกumar*
ชีวิต ของทณฺฑินเป็นต้น⁸⁶

ส่วนผู้แต่งนิทานนางตันไทรฉบับภาษา
 ไทยนั้น อาจกล่าวได้ว่ามุ่งให้เนื้อหานิทาน
 เป็นทั้งสิ่งที่ทำให้เพลิดเพลินและสั่งสอนไปใน

เวลาเดียวกัน เนื้อเรื่องของนิทานส่วนใหญ่ จึงถูกดัดแปลงให้เหมาะกับความคติหรือความรู้สึกเห็นชอบของคนไทย ได้แก่การไม่จองเวรกัน หรือการแสดงความเห็นใจและห่วงใยเพื่อนมนุษย์แม้ผู้นั้นจะเป็นศัตรูก็ตาม³⁷ ตัวอย่างเช่น ในเรื่องนายเนสาท (นนทก. 43) กล่าวถึงพราณผู้หนึ่งหนีเสือชนไปบนต้นไม้ซึ่งเป็นที่อยู่ของลิงหมู่หนึ่ง พราณฆ่าลูกลิงกินลิงทั้งหลายโกรธจะรุมทำร้ายพราณ แต่ลิงที่เป็นเจ้าฝูงห้ามว่า “แม่นิสเจ้าทั้งหลายจะประหารนายเนสาทให้สิ้นชีวิตบัดนี้ บุตรนัดดาเราทั้งปวงมิอาจเป็นขึ้นมาเลย จงเห็นแก่เราเถิด”³⁸ เมื่อลิ่งนำทางพราณออกจากป่า พราณลอบตีสลิงเพื่อเอาเป็นอาหารไปฝากลูกเมีย ลิงกล่าวว่า “ท่านที่เราตายแล้วผู้ใดจะนำท่านไปเล่า เราจะลงไปนำโดยสถลมารคไซ้ร ท่านจะดีเราสิ้นชีพแล้วท่านจะละเลิงหลงอยู่ในป่า พาลมฤทธาษร้ายก็จะบีฑา ผิดดังนั้นท่านไปโดยสถลมารคเถิด เราก้จะไปโดยพฤกษมารคนี้ ท่านตามรอยโลหิตเราไปเถิด”³⁹ เมื่อออกมาพ้นป่าลิ่งลงมาชี้ทางให้อีกที พราณจึงฆ่าลิงได้ อย่างไรก็ตาม ในตอนจบของเรื่องผู้แต่งได้แสดงให้เห็นว่าผู้ทำบาปต้องได้รับโทษในที่สุด เมื่อพราณเดินทางต่อมาก็อีกหน่อยหนึ่ง แผ่นดินก็แยกสับพราณจมลงไปในมหาอเวจีนรก

สำนวนโวหารบางตอนยังบ่งให้เห็นว่าผู้แต่งมุ่งให้เป็นนิทานธรรม ทำนองเดียวกับนิทานชาดก และในตอนท้ายของนทุกปกรณัม ผู้แต่งกล่าวว่า

นี่แหละสาธุสัปบุรุษเราท่านทั้งปวง ได้สดับตำนานนิทานนี้แล้ว จงนมัสการไว้แล้วก็กระทำจิตใจให้บริสุทธิ์ผ่องใสสันราศี เบื้องหน้าก็จะมีความสุข คือสุขในพระอมตมหานครนฤพานนั่นแล⁴⁰

เป็นที่น่าสังเกตว่า นอกจากสำนวนโวหารทำนองเทศนาอย่างนิทานธรรมแล้ว ยังมีบางตอนที่เป็รร้อยแก้วประโยคสั้น ๆ กระชับรัดกุมอย่างจะมุ่งดำเนินเรื่องให้รวดเร็วทันใจ แต่บางตอนก็ค่อนข้างยืดเยื้อและวาววน บางตอนมีสัมผัสนอกและในอย่างร่ายยาว รวากับจะอวดฝีมือในการประพันธ์ เมื่อได้พิจารณาจุดนี้จนจบทั้งสมุทไทยและฉบับพิมพ์แล้ว ยังเห็นว่ามีความซ้ำซ้อนกันบ้าง โครงเรื่องของนิทานซ้ำกันบ้าง ชวนให้เชื่อว่านิทานนางตันไทรยฉบับภาษาไทย เป็นงานที่คัดลอกมาจากต้นฉบับหลายฉบับ จากการเขียนของคนหลายคน มากกว่าจะเป็นการถ่ายทอดจากงานชิ้นใดชิ้นหนึ่ง ดังเช่นต้นไตรปาขยานะฉบับสันสกฤต (ปัจจุบัน), ทมิฬ, ขวาและลาว นางตันไทรยของไทยจึงดูผิดพิผิดผิดน้อยไปมากด้วยประการฉะนี้

เชิงอรรถ

1. คำสันสกฤตที่ใช้ในบทความนี้สะกดอย่างไทย นอกจากคำที่ผู้เขียนประสงค์จะแสดงรูปหรือความหมายของคำ
จึงจะสะกดตามภาษาเดิม
2. Franklin Edgerton, *The Panchatantra Reconstructed*, American Oriental Series, 2 &
3 (New Haven : American Oriental Society, 1924)
3. *Ibid*, II, p. 40
4. ตำนาน=ศาสตร์ (treatise, science) : A. Venkatasubbiah, "On the Titles Pancatantra and
Tantrākhyāyikā," *The Indian Historical Quarterly*, XIII, No. 4 (1937), 669
5. อาขุยยิกา อาขุยาน อุปาขุยาน หมายถึงเรื่องเล่า
6. Edgerton, *op. cit.*, p.3
7. W.N. Brown, "The Pancatantra in Modern Indian Folklore," *Journal of the
American Oriental Society*, XXXIX (1919), 11-12
8. A.K. Warder, *Indian Kavya Literature, I: Literary Criticism* (Delhi : Motilal
Banarsidass, (1972). pp. 194-5.
9. Edgerton, *op. cit.*, p. 52
10. G.T. Artola, "Ten Tales from the Tantroṣākhāyana." *The Adyar Library Bulletin*.
XXIX, pt. 1-4 (1965), 2
11. Johannes Hertel, *Das Pancatantra : seine Geschichte und seine Verbreitung*. (Leipzig
: Teubner, 1914), p. 338; G.T. Artola, "Pancatantra Manuscripts from South India,
" *The Adyar Library Bulletin*, XXI, pt. 3-4 (1957), 41.
12. Kusuma Raksamani, "Nandakaprakarana Attributed to Vasubhāga : A Compar-
ative Study of the Sanskrit, Lao and Thai Texts" (Ph. D. Dissertation, University
of Toronto, 1977) p. 12
13. G.T. Artola, "A New Pancatantra Text," *Bharatiya Vidya*, XX-XXI(1960-1961),
78.
14. Raksamani, *op. cit.*, pp. 39-67.
15. A. Venkatasubbiah, "A Javanese Version of the Pancatantra," *Annals of the
Bhandarkar Oriental Research Institute*, XLVII, pt.1-4 (1966), 60; A. Venkatasubbiah,
"A Tamil Version of the Pancatantra," *The Adyar Library Bulletin*, XXIX, pt 1-4
(1965), 125
16. A.W. Ryder, tr. *The Panchatantra* (Chicago : The University of Chicago Press, 1925),
pp. 299-300. Henry Ginsburg ได้ศึกษาปทัศปกรณ์ของไทยไว้อย่างละเอียดใน "Thai Literary
Tales Derived from the Sanskrit Tantroṣākhāyana with Special Reference to the
Pisacapakaranam" (Master's thesis, University of Hawaii, 1967) และใน "The Thai
Tales of Nang Tantra and the Pisaca Tales," *Journal of the Siam Society* LXII, pt. 2
(1975), 279-314.

17. G.T. Artola, "A Dated Manuscript of the Pancatantra of Vasubhāga," in *Akten des Vierundzwanzigsten Internationalen Orientalisten-Kongresses* (Wiesbaden : Deutsche Morgenländische Gesellschaft, (1957), pp. 538-40; A. Venkatasubbiah, "The Pancatantra of Vasubhāga," *The Indian Historical Quarterly*, X, no 1 (1934), 104-111
18. กรมศิลปากร, *นิทานอิหฺร่านราชธรรม (ประชุมปกรณ์)* (กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, 2504)
19. สมเด็จ ฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, *คำนำปกรณ์ และบิสาจปกรณ์, นิทานอิหฺร่านราชธรรม (ประชุมปกรณ์)*, เล่ม ๑ (กรุงเทพฯ : อรุณ, 2506), หน้า 75, 143 ; และกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์, *คำนำนิทานปกรณ์, เรื่องเดียวกัน*, เล่ม 2, ไม่มีเลขหน้า
20. Ginsburg, "Nang Tantrai," 310
21. P. Schweisguth, *Etude sur la litterature siamoise* (Paris: Imprimerie, nationale, 1951), p. 137.
22. *นิทานอิหฺร่านราชธรรม*, เล่ม 2 หน้า 125
23. Venkatasubbiah, "Javanese," 60; "Tamil," 125.
24. น่าจะเป็นไอศุรีย์ปาล ฉบับพิมพ์ใช้ เอศุรีย์ปาล ชาวไซ้ อีวรีย์ปาล แต่ลาวไซ้แปลออกไปเป็น มณฑลจุกกวติราช เข้าใจว่าชื่อในฉบับพิมพ์คงใกล้เคียงกับฉบับสันสกฤตเดิมมากที่สุด
25. ในฉบับลาว จงจอกช่อสุภาต ตรงกับช่อบัณฑิตผู้สรุปคติธรรมของนิทานแต่ละเรื่องในฉบับสันสกฤต เข้าใจว่าในฉบับไทยชื่อนี้เรียกเพี้ยนไปเป็นนายภูษณ์ เพราะเคยรู้จักชื่อนายภูษณ์ในรามเกียรติ์มาก่อน
26. เลขในวงเล็บคือลำดับเรื่องในฉบับไทย
27. Adhémar Leclère *Contes laotiens et contes cambodgiens*. Paris : Ernest Leroux, 1903), pp. 27-40
28. W.A. Clouston, *The Book of Sindibad* (Glasgow : James Cameron, 1884), pp. 94-5
29. Josiah Crosby, "Translation of the Book of the Birds," *Journal of the Siam Society*, VII, pt. 2 (1910), 1-90
30. Ginsburg, "Thai Literary Tales," 7
31. F.W.K. Müller, "Die Sechs Ersten Erzählungen des Pisācaprakaranam," *Zeitschrift der Deutschen Morgenlandischen Gesellschaft*, XLVIII (1894,) 198-207
32. "The Beautiful Prapapan in the Land of the Spirits," *Siam Repository*, IV (Oct. 1872), 466-71, 476-79, V (Jan. 1873,) 83-4, 102-4, 112-3, 123-4. และ "Nonthuk Pakaranam. A la Arabian Nights." *Siam Repository*, V (Apr. 1873) 211-21.
33. Edouard Lorgeou, *Les Entretiens de Nang Tantrai* (Paris : Editions Bossard, 1924)
34. อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 29 และ 16 ตามลำดับ
35. Raksamani *op. cit.*, pp. 30-4
36. *Ibid.*, pp. 22-9
37. นิทานนางตันไธของลาวเป็นฉบับย่อที่รักษาเนื้อเรื่องตามฉบับสันสกฤตไว้มากกว่าฉบับไทย ถ้าหากได้มีการดัดแปลงแต่งเติมให้เข้ากับความคิดและความรู้สึกของคนลาวแล้ว นิทานนางตันไธก็คงจะมีลักษณะตรงกับฉบับไทยหลายประการ
38. *นิทานอิหฺร่านราชธรรม*, เล่ม 2, หน้า 201
39. *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 202
40. *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 231